

Mennonici

Autor tekstu: **Sławomir Jeżmański**

Ruchu religijny [mennonitów](#) powstał w XVI wieku w Niderlandach. Ich nazwa wywodzi się od pochodzącego z Fryzji Menno Simmona, przywódcy jednej z gmin anabaptystycznych w Niderlandach. Jego śmierć spowodowała rozłam wśród wiernych i to na dodatek w dwóch płaszczyznach. Z jednej strony Mennoci podzielili się na rygorystycznych i liberalnych, z drugiej (względem pochodzenia) na flamandzkich i fryzyjskich. Większość wiernych zasymilowała się z czasem z miejscowymi kalwinami, pozostali wyemigrowali na Pomorze Gdańskie i do Prus Zachodnich.

Z czasem sytuacja emigrantów stawała się dla nich coraz bardziej uciążliwa. Dokumenty władz pruskich z tamtego okresu określają status materialny większości mennonitów, zwłaszcza tych zamieszkujących Prusy Zachodnie, jako zły. Dodatkowo rozszerzająca się militarystyka, uderzała w podstawową doktrynę ich wiary – odmowę służenia pod bronią. W konsekwencji mennonici zostali zmuszeni do płacenia podatku, by uchronić się przed służbą wojskową. Dodatkowe represje ze strony władz objawiały się zakazem poszerzenia posiadłości wiernych bez zezwolenia administracyjnego.

Rozwiązanie problemu prześladowanych mennonitów nadeszło ze wschodu w postaci wysłannika rosyjskiego Gerora von Trappe'a, który 7.7.1786 r. w Gdańsku ogłosił manifest zachęcający Niemców do osiedlania się w Rosji. **[1]**

Jeszcze jesienią 1786 roku, dwóch mennonitów - fryzyjczyk Johann Bosch oraz flamandczyk Jacob Hoppner udali się z wizytą do Petersburga. Warunki osiedlenia potwierdzone przez delegata Katarzyny II obejmowały: bezpłatny transport, 65 dziesięcin **[2]** ziemi na każdą rodzinę, pożyczkę na dogodnych warunkach, całkowitą wolność religijną, swobodę nauczania języka we własnych szkołach, wieczyste zwolnienie ze służby wojskowej, własny samorząd oraz zwolnienie na 10 lat z płacenia podatków. Jedynym obostrzeniem ze strony władz rosyjskich, był zakaz prowadzenia działalności religijnej wśród społeczności rosyjskiej. Dla pozostających w trudnej sytuacji mennonitów takie rozwiązanie było najlepszym czy też jedynym wyjściem. Dlatego wiadomości przywiezione ze stolicy Rosji zachęciły od razu 80 rodzin do złożenia deklaracji wyjazdu.

Władze Gdańska zezwoliły na stworzenie w ich mieście punktu werbunkowego licząc po cichu że gest ten zaowocuje w przyszłości poparciem Rosji w ewentualnym konflikcie z Prusami. Na wyższych szczeblach władz, entuzjazm dla tego pomysłu był odpowiedni do niechęci do Rosjan, do tego stopnia iż Fryderyk II wydał zakaz wydawania paszportów dla osadników. Zakaz swój cofnął w maju 1788, gdy dotarło do niego, iż Prusy zamierza opuścić najbiedniejsza warstwa i tak niechętnych

Miejscem osiedlenia mennonitów stała „Nowa Rosja”; ziemie zdobyte na Turcji u wybrzeży Morza Czarnego i w południowej Ukrainie. Pomiedzy Chersoniem (założonym w 1778 r.), Jekatierynosławiem (Dniepropietrowskiem, założonym w 1783 r.) i powstałym w 1784 r. — Sebastopolem. Zarządcą tych terenów (od 1776 r.) i gorącym zwolennikiem osiedlenia się na tych ziemiach mennonitów, był faworyt Katarzyny II, książę Grigorij Potiomkin. W sytuacji zasiedlania nowo dołączonych do Rosji ziem, odmiennosc religijna, społeczna i polityczna mennonitów była gwarantem izolowania się tej grupy religijnej od i tak niechętnych Rosji tubylczych ludów. Jedynie cerkiew prawosławna patrzyła niechętnie na ten pomysł.

Jesienią 1788 wyruszyła z Gdańska pierwsza grupa osadników, licząca już 228 rodzin. Koloniści na wyznaczonym terenie szybko wykazali się doskonałymi zdolnościami organizacyjnymi, szczególnie w rolnictwie i rzemiośle oraz sprawnie działającym samorządem. W pierwszym okresie funkcjonowania mennonici założyli osadę Chortica oraz przyległe wsie: Eundorf, Schonhorst, Rosental, Einlage, Kronsweide, Neunburg. W latach 1796-1797 powstały dwie kolejne Schonwiese, Krongarten. W 1800 roku liczba osadników wzrosła do 2000 osób (400 rodzin), a trzy lata później już 3500 osób, czyli około 700 rodzin.

Jednak pomimo wytrwałej pracy i usilnych starań stan kolonii nie był zbyt dobry, do tego stopnia, iż car w 1795 roku zwolnił mennonitów na kolejne 5 lat z podatków i kosztów transportu. Jednak do 1800 roku stan kolonii nie polepszył się. Car aktem łaski dodatkowo do poprzednich praw, zwolnił mennonitów z obowiązku pracy dla korony, utrzymania i kwaterunku

wojska oraz budowy i utrzymania dróg. Sytuacja taka spowodowana była między innymi tym, iż raty oferowanego przez rząd Rosji kredytu były niewielkie, a to z kolei uniemożliwiało dynamiczny rozwój kolonii. Drugim czynnikiem był fakt, iż całe uzyskane tą drogą środki przeznaczone były nie na rozwój, lecz na osiedlanie nowo przybyłych osadników, a brak kontaktu z okolicznymi mieszkańcami hamował możliwość handlu. Mennonici mogli liczyć tylko na swoje możliwości i pieniądze od Rosji. Nieustający wzrost liczby ludności, prowadził z kolei do powstawania nowych wsi — Niedert Chortica oraz Barwalde. Nieustający rozwój kolonii spowodował, iż kolejni przybywający koloniści założyli skupisko osadnicze, sto kilometrów na południe od Chorticy nad rzeką Moocznya, a trzon ich stanowili już osadnicy nie tylko z okolic Gdańska, lecz Brandenburgii. Osiedliło się tam 342 rodziny, a w 1840 roku teren ten zamieszkiwało już 700 rodzin we wsiach: Halbstad, Rudnerweide, Aleranderwohl, Waldheim oraz Gnadenfeld.

Pierwsze ćwierćwiecze przyniosło impas w rozwoju kolonii mennonickich. Po pierwsze dlatego iż nowo przybywający osadnicy nie wywodzili się już z biedoty gdańskiej, przywożąc ze sobą własne środki pieniężne. Po drugie osadnicy w przeciwieństwie do rosyjskich tubylców stosowali nowoczesne jak na owe czasy metody uprawy roli, jak na przykład metalowy pług, a w latach 60 XIX wieku, maszyny do koszenia czy młockarnie. Oprócz uprawy roli mennonici zajmowali się także hodowlą bydła — głównie fryzyjskiego.

Ewenementem na skalę rosyjską był nie tylko wysoki poziom szkolnictwa, lecz również kształcenie dziewcząt czy specjalne szkoły dla głuchoniemych. System edukacji opierał się na 3-4 letnich szkołach podstawowych oraz szkołach centralnych (zawodowych), o profilu rolniczym i handlowym. Najlepsi i najbogatsi uczniowie wyjeżdżali na studia do Niemiec.

Przywożąc do Rosji głównie wiedzę i posiadając dużą swobodę działania, szybko mennonici po stu latach uzyskali wysoki jak na rosyjską wieś poziom zamożności. W latach 80 XIX wieku co drugie gospodarstwo posiadało maszynę do mielenia ziarna, gdy w Rosji co 20. Przed wybuchem I wojny światowej przeciętne gospodarstwo dysponowało: 6 końmi, 5 krowami, 2 wozami, przynajmniej 2 wieloskobowym pługami i 1-2 maszyn do mielenia zboża. Z drugiej strony, samowystarczalność i mały stopień zaludnienia izolował grupę od zamieszkujących ten teren Ukraińców.

Stan materialny mennonitów, był odwrotnie proporcjonalny do stanu wiary. Wśród kolonistów utrwał się podział pomiędzy grupą flamandzką (liczącą 2/3 populacji) i grupą fryzyjską. Naprzeciw tym problemom wyszedł, nauczyciel i mówca Cornelius Warketin, podejmując się, nieudanej próby reorganizacji życia duchowego współbraci. [3] Pogłębiająca się laicyzacja i sprzeciw wobec tego części mennonitów, spowodował powołanie przez tych drugich tzw. Małej Gminy, czyli ruchu religijnego wyróżniającego się codzienną modlitwą i spowiedzią, ascezą i samoumartwianiem członków. W drugiej połowie XIX wieku w kolonii mennonitów zaczęli się pojawiać wyznawcy innych odłamów wiary chrześcijańskiej. W 1860 roku — pietyści (nazywani byli sztundystami (godzinnikami) ze względu na godzinną modlitwę odmawianą w domach {4|Dodatkowa godzina miała uzupełnić niedosyt po modlitwie w kościele. Niesieni głodem wiary organizowali w domach prywatne modły. Sztundyści odrzucali struktury kościelne i ceremonie, wierzyli w 1000 letnie Królestwo Boże i rychły powrót Chrystusa na ziemię oraz dążenie do kultywowania wartości niesionych przez Biblię.}), od 1880 roku — adwentyści, a w XX wieku zielonoświątkowcy.

Schyłek kolonii mennonitów nastąpił przed I Wojną Światową. Już wcześniej w wyniku podziałów, do USA wyjechało ponad 18 tysięcy spośród spadkobierców Menno Simona. Przejęcie władzy przez bolszewików spotęgowało kryzysową sytuację do tego stopnia iż kolonie musiały prosić o pomoc współbraci z Niemcami i USA, a pomoc otrzymywana tą drogą była dwukrotnie większa niż udzielana przez rząd ZSRR. Mennonici masowo sprzedawali swoje majątki i udawali się do Moskwy i Charkowa [5] z nadzieją na uzyskanie możliwości powrotu do Niemiec bądź emigracji do USA i Kanady. Rząd niemiecki był wielce niechętny temu pomysłowi, raz ze względu na napięte stosunki z ZSRR, dwa w obawie przed przedostawaniem się na swoje terytorium komunistycznych agentów. Bolszewicki rząd zniecierpliwiony ciągłą migracją Niemców do stolicy (spośród 13 tysięcy przebywających w Moskwie, 10 tysięcy stanowili mennonici) w dniach 17-18 listopad 1929 przeprowadził aresztowania i rozpoczął przymusową wysyłkę do kolonii. Dopiero ta sytuacja, spowodowała interwencję ambasady, która umożliwiła wyjazd do Niemiec 5700 osobom. Tymczasem, aresztowani i odesłani mennonici nie mieli do czego wracać. Przywilej samo rządzenia został im odebrany i przekazany w ręce Rad Wsi, majątki zarekwirowane i przydzielane nowym gospodarzom, na mocy dekretu o zrzeczeniach religijnych. Ten sam dekret dotknął również duchownych i

wiernych. W wyniku i represji na tle religijnym i bardzo trudnej sytuacji ekonomicznej w latach 1932-1933 śmierć poniosło 300 tysięcy Niemców, a 50 tysięcy deportowano na Syberię. Działania władz Związku Radzieckiego zepchnęły mennonitów do podziemia. Dopiero za czasów rządów Gorbaczowa zorganizowano bądź zreorganizowano 50 gmin wyznaniowych mennonitów. Kolejnym krokiem w stronę mennonitów był dekret z 28.7.1986 r. dekret przyznający im możliwość emigracji do Niemiec (wszedł w życie 1987). Skorzystało z niego 2 miliony Niemców rosyjskich. Szacowana liczba pozostałych wynosi około 50 tysięcy Mennonitów.

Rodacy witali jednak powracających z obawą i niepokojem. Ich niechęć brała się głównie z obawy o miejsca pracy oraz konserwatyzmu. Niezycliwie patrzyli również na preferencyjne traktowanie Niemców rosyjskich. Z drugiej strony mennonici również nie wykazywali chęci do asymilacji w nowym, kapitalistycznym, społeczeństwie. Przyzwyczajeni do samowystarczalności i przepelnieni głęboką wiary płynącą z ich religii odrzucali wszystko czego zakazuje Biblia (m.in. papierosy, alkohol, kawiarnie, zabawy taneczne, kino), do tego stopnia, iż żadna rodzina mennonicka nie posiadała w domu telewizora. Ponadto na budowę świątyń w nowym miejscu zamieszkania przeznaczali 1/3 dochodu i co trzeci cały, a praca ich była wyłącznie charytatywna.

Podobna tematyka na: [Mennonici - męczennicy XVI wieku](#)

Przypisy:

- [1] Manifest zachęcający obcokrajowców do osiedlania się w Rosji proklamowała w 1763 roku, Katarzyna II (1762-1796).
- [2] 1 dziesięcina = 1,09 ha
- [3] Po swoim niepowodzeniu wyjechał do Gdańska.
- [5] W tym czasie mieściło się tam przedstawicielstwo niemieckie.

[Sławomir Jeźmański](#)

Student administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 01-12-2006)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5134) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5134>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz
Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz

nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl